

Restauratie

Aldert Dreimuller ▼

▲ André van Hooren

In de afgelopen maanden is de discussie rond de monumentenzorg flink opge-laaid. In verschillende kranten en tijdschriften wordt — gelukkig — meer plaats ingeruimd voor de monumentenzorg en diverse mensen uit de monumenten wereld krijgen de kans om zich in de discussie te mengen. In dit artikel willen we één onderdeel van die discussie belichten, namelijk het al dan niet in voldoende mate ter beschikking komen van subsidiegelden voor het restaureren van monumenten.

Dat dat onvoldoende het geval zou zijn is in alle toonaarden ontkent door de belangrijkste subsidieverlener; het ministerie van CRM. Staatssecretaris *Wallis de Vries* zei in een interview met de Volkskrant van 20 september j.l., dat de klachten over achterblijvende subsidiegelden ten onrechte zijn en op een mis-verstand berusten. De staatssecretaris was toen van mening dat de bezuinigingen van Bestek '81 in 1979 en in dit jaar aan de monumentenzorg voorbij zijn ge-gaan.

Reële cijfers

We moeten ons nu de vraag stellen, wanneer wordt er precies bezuinigd? Immers, de bezuinigingen van Bestek '81 kunnen niet zo geïnterpreteerd worden dat de hele rijksbegroting een reële uit-vedaling te zien moet geven. Nee, de bezuinigingen betreffen kortingen op de geplande groei van de uitgaven van de overheid. Over het algemeen zullen de

De schone schijn van de cijfers bedriegt

Er is wel degelijk fors bezuinigd op de restauratie-subsidies

De laatste maanden zijn vanuit het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk aankondigingen gedaan van verhogingen van de uitgaven ten behoeve van de monumentenzorg. De daarbij genoemde bedragen zijn niet gecorrigeerd voor prijsstijgingen, waardoor een veel te rooskleurig beeld van de reële ontwikkelingen wordt gegeven. Bovendien schat het Centraal Bureau voor de Statistiek de reële ontwikkelingen gedurende de laatste tien jaar maar liefst negen procent te hoog, door gebruik te maken van een foutief samengesteld restauratiekosten-indexcijfer. Aldert Dreimuller en André van Hooren, medewerkers van het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid, hebben de feitelijke gegevens voor R & O op een rij gezet. Hun conclusie: er is bezuinigd op de restauratie-subsidies, terwijl de subsidies voor werkloosheidsbestrijding te onzeker zijn om er continuïteit voor het restauratiewerk van te verwachten.

uitgaven van de overheid een reële stijging blijven doormaken, waarvan de grootte afhangt van de nationale reële inkomstenstijging.

Volgens ons laten de uitgaven op het restauratie-artikel van CRM echter een reële *daling* zien en halen zij zelfs het niveau van 1970 lang niet. De andere begrotingspost trekt deze ontwikkeling

enigszins recht. Men moet echter bedenken dat deze uitgavenpost zeer sterk fluctueert, voornamelijk aan grote- en waterstaatkundige werken wordt be-steed en verder ook de provinciale bijdrage bevat. Op de mogelijke oorzaken van het achterblijven van de reële uitgaven voor restauraties is door een van ons elders ingegaan (*Bouw* no. 3-1980, *Inter-*

HET GROOTSTE PROBLEEM

Scheurvorming in buitenmuren

Scheuren! Scheuren vormen het grootste probleem bij het onderhoud van gebouwen. Scheurvorming in beton, metselwerk, gepleisterde muren, in combinatie met blootliggend wapeningsstaal, dit alles veroorzaakt heel wat schade.

Schade in de zin van een verwaarloosd uiterlijk, maar ook voor wat betreft de stookkosten. Zelfs het kleinste scheurtje in een buitenmuur laat al water door.

Het gevolg: een drastische verslechtering van de warmte-isolatie.

'Een droge jas is nu eenmaal warmer dan een natte.'

Wat u werkelijk iets aan te doen? Ja!

De oplossing

Het betrouwbare Herbol Herboflex Systeem: gevelsanering in optima forma.

Met dit elastische systeem wordt het uitzetten en krimpen van scheuren voor 100% opgevangen, ook bij temperaturen onder nul!

Hoe gaat dat

De Herboflex specialist beoordeelt uw object, stelt de diagnose en combineert uw wensen met de technische mogelijkheden. Daarna adviseert hij uit het Herboflex programma het systeem dat uw gevel nodig heeft en begeleidt hij het werk gedurende de uitvoering. Alle scheuren worden permanent en

potdicht gerepareerd.

Als de te renoveren baksteen buitenmuur zichtbaar moet blijven, kan een transparant, kleurloos materiaal worden gebruikt.

Het resultaat:

Een fraaie gevel met een uitstekende warmte-isolatie, waar u jarenlang geen omkijken meer naar heeft.

De folder waarin u alles over dit fantastische systeem kunt lezen, kunt u aanvragen bij:

Herbol Nederland b.v.,
Sparneweg 57, 2142 EP Cruquius
Telefoon 023-289755* Telex 41453 of
Antwoordnummer 123, 2130 WG Vijfhuizen.

Herboflex[®]-zuinig op gebouwen.

Omcirkel 1906 op de inf.kaart

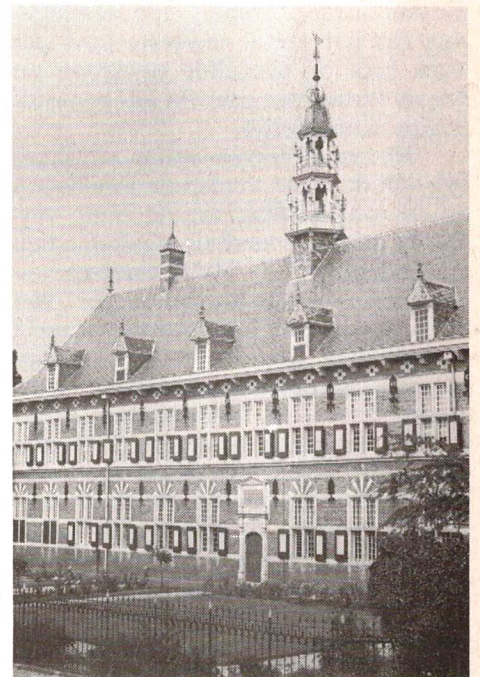
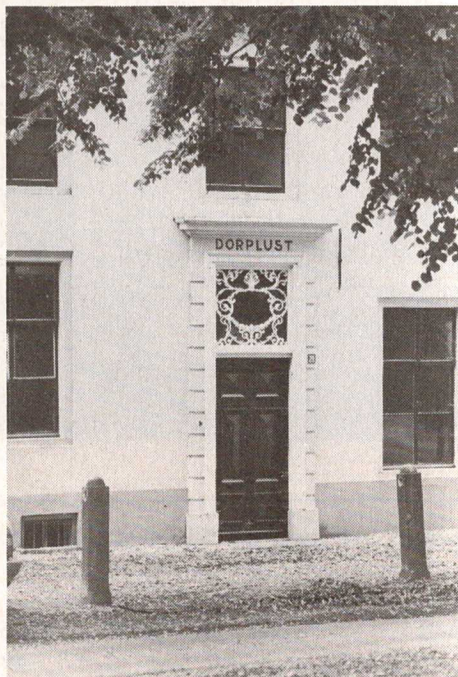
mediair no. 16-1979). In dit artikel zullen wij alleen de reële uitgaven voor monumenten onder de loupe nemen en van commentaar voorzien.

Begroting

De subsidies voor restauraties worden gegeven onder twee begrotingstitels, te weten het „restauratie“-artikel en het „werkgelegenheids“-artikel. De eerste is de grootste en vormt de basis waaruit vooral de woonhuismonument-restauraties worden gesubsidieerd. De door het rijk gegeven subsidies worden in een vaste verhouding aangevuld met subsidies van de gemeente en de provincie, zodat het voor het volgen van de ontwikkeling van de subsidies voor restaureren voldoende is deze subsidies van CRM te volgen.

De uitgaven onder het tweede begrotingsartikel zijn met name in het midden van de jaren zeventig van belang geweest en houden duidelijk verband met de problemen waar de bouwnijverheid toen mee kampte. Aangezien aan de besteding van deze gelden de eis verbonden is, dat zij snel moeten worden uitgegeven, zijn zij nauwelijks geschikt voor subsidiëring van woonhuismonumenten-restauraties. De ontwikkeling van de uitgaven van de beide begrotingsposten is in *tabel 1* weergegeven.

Gezien de sterke kostenstijgingen waarmee de bouw en vooral het restaureren te maken heeft, blijft de ontwikkeling van de hoeveelheid restauratiewerk hier sterk bij achter. Omdat de kostenstijging van restauraties sneller verloopt dan die van de bouwkosten van woningwetwoningen, stelt het ministerie van CRM in samenwerking met het CBS een soort indexcijfer van kostenontwikkeling van restauratiewerken samen. Dit betreft hier een samengesteld indexcijfer, waarvan de opbouw in *tabel 2* te zien is.

Tabel 1. Begrootte uitgaven voor restauratie volgens het „restauratie“-artikel en volgens het „werkgelegenheidsprogramma“-artikel van het Ministerie van Cultuur, recreatie en maatschappelijk werk. Werkelijke bedragen.

Jaar	Restauratie-artikel mln. glds.	werkgelegenheids-artikel mln. glds.	totaal mln. glds.	index 1970=100
1970	39,330	—	39,330	100
1971	42,293	—	42,293	108
1972	42,820	—	42,820	109
1973	44,510	13,320	57,830	147
1974	49,805	21,056	70,861	180
1975	72,950	33,330	106,280	270
1976	83,398	50,325	133,723	340
1977	84,754	37,337	122,091	310
1978	98,100	27,947	126,047	320
1979	98,200	—	98,200	250
1980	109,117	21,000	130,117	331

Bron: CBS, Statistiek van de monumentenzorg, Sociale Maandstatistiek, Sociaal-cultureel kwartaalbericht.

Voor de ontwikkelingen van de loonkosten wordt de index van de bruto verdiende weeklonen in de bouwnijverheid genomen. Het blijkt nu, dat dit restauratiekosten-indexcijfer in 1978 de kostenontwikkeling ten op zichte van voorgaande jaren onderschat. In de eerste plaats is voor 1978 een schatting van de stijging van de bruto verdiende weeklonen van 4,5% genomen, terwijl de werkelijke stijging van de lonen in de bouw in dat jaar meer dan het dubbele bedroeg.

In de tweede plaats – en in tegenstelling tot de eerste fout is deze niet incidenteel maar cumulatief – is ten onrechte gebruik gemaakt van de bruto verdiende weeklonen. In dit geval had van de bruto verdiende uurlonen uitgegaan moeten worden. Immers, een vermindering van het aantal gewerkte uren per week leidt bij eenzelfde weekloon tot hogere kosten per gewerkt uur en zo tot hogere bouwkosten.

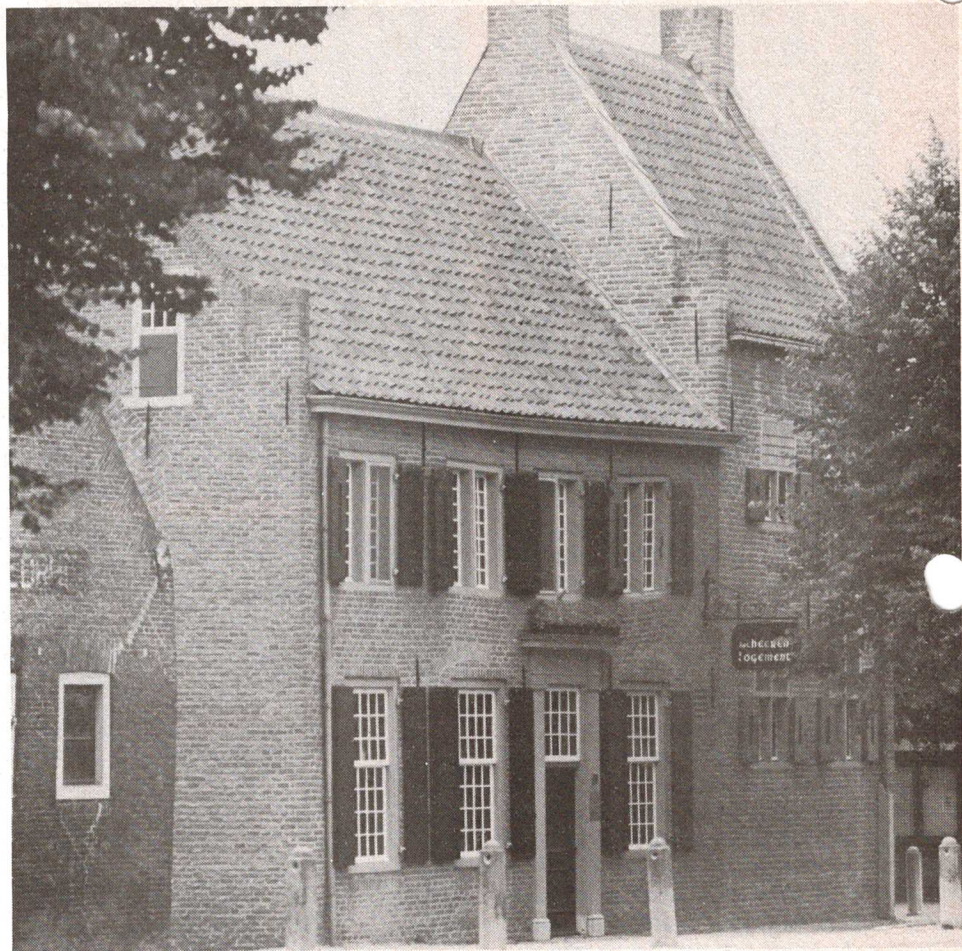
Het achterblijven van de ontwikkeling van de bruto verdiende weeklonen bij de ontwikkeling van de bruto verdiende uurlonen heeft de afgelopen tien jaar geleid tot een onderschatting van het restauratiekosten-indexcijfer van 6,7%. Daarmee is tegelijkertijd de reële ontwikkeling van de restauraties met hetzelfde percentage onderschat. In de derde plaats is het restauratiekosten-indexcijfer opgesteld zonder de BTW erin te betrekken. Op zich is dat geen probleem, maar het indexcijfer wordt vervolgens gebruikt voor het reëel maken van de subsidies voor restauraties; en die subsidies zijn wél inclusief BTW.

Het toe te kennen subsidiebedrag wordt immers als volgt berekend: Van de begroting van een restauratie wordt door de Rijksdienst het subsidiabele deel bepaald. Dit wordt vermeerderd met opslagpercentages voor aannemerswinst en architectenkosten. Bij dit bedrag wordt BTW opgeteld. De subsidie wordt berekend als een percentage van dit bedrag en de hoogte van de subsidie is zo direct gerelateerd aan de hoogte

Tabel 2. Opbouw van het restauratiekosten – indexcijfer.

Onderdeel	relatieve gewicht
bouwmaterialen	24,2%
onder aannemers	8,6%
loonkosten	67,3%
	100,0%

Toelichting. De kostenontwikkeling van onderaannemers wordt benaderd met behulp van het indexcijfer bouwkosten (exclusief BTW).

Tabel 3. Het indexcijfer van restauratiekosten 1970 = 100

Jaar	CBS, excl. BTW ¹⁾	CBS, excl. BTW, gecorrigeerde weeklonen ²⁾	Restauratiekosten op basis van uurlonen, incl. BTW ³⁾
1970	100	100	100
1971	115	115	118
1972	128	123	128
1973	145	140	149
1974	165	159	171
1975	180	174	189
1976	192	185	204
1977	209	203	227
1978	225	220	246
1979 ⁴⁾		236	265

1) Dit is het indexcijfer zoals het door het CBS wordt gepubliceerd.

2) Dit indexcijfer is net als het eerste op basis van weeklonen, maar het indexcijfer van weeklonen is hier opnieuw berekend. Overigens wordt bij dit indexcijfer en bij het derde indexcijfer niet uitgegaan van de lonen van werknemers maar van de lonen van arbeiders, omdat die van werknemers niet afzonderlijk berekend zijn vóór 1972.

3) Ten opzichte van 1970 bedroeg de BTW-verhoging in:

1971/72 - 1,786%

1973/74/75 - 3,571%

1976 - 4,1%

1977/78/79 - 5,357%

4) Geschat op basis van voorlopige gegevens.

van de BTW.

Informatie over het wel of niet hanteren van de BTW ontbreekt in de CBS publikaties vrijwel geheel en in geen enkele tabel van het restauratiekosten-indexcijfer staat vermeld dat het indexcijfer exclusief BTW is. Door het niet opnemen van de BTW wordt de reële ontwikkeling in de jaren zeventig met 5,4% erschat.

een stijging

Het gecombineerde effect van het gebruiken van weklonen en het niet meerekenen van de BTW is een 12% overschatting van de reële restauratiesubsidies over de afgelopen tien jaar. Het restauratiekosten-indexcijfer van het CBS laat een geringer tekort zien, namelijk 9,3%. Dat is echter meer geluk dan wijsheid.

Het door het CBS gebruikte indexcijfer van weklonen is in 1972 foutief aan een andere, verkeerde, reeks gekoppeld. In tabel 3 worden daarom drie indexen gepresenteerd. De eerste is de door het CBS gepubliceerde restauratiekosten-index, de tweede is dezelfde index maar dan met de juiste weklonenontwikkeling, en de derde is door ons berekend op basis van uurlonen en inclusief BTW. In tabel 4 is van deze indexcijfers gebruik gemaakt om de nominale ontwikkeling van de uitgaven voor res-

tauratiesubsidies (tabel 1) in reële bedragen om te zetten. Het resultaat is de ontwikkeling in prijzen van 1970.

We zien hieruit dat van een stijging van de reële uitgaven onder de eerste (en belangrijkste) begrotingstitel geen sprake is geweest. We zitten nu ruim onder het niveau van 1970. De sterke stijging in het midden van de jaren zeventig is geheel te danken aan de stijging van de uit-

gaven van het werkgelegenheidsartikel en de uitgaven daaraan fluctueren zeer sterk.

Onze conclusie is dat de uitgaven in het kader van de werkloosheidsbestrijding te onzeker zijn om voldoende continuïteit aan het restauratiewerk te geven en dat er de afgelopen tien jaar, maar met name de laatste twee jaar, fors bezuinigd is op monumentenzorg. ■

Tabel 4. Indexcijfers van de begrootte uitgaven voor restauraties door het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, 1970 = 100, prijzen 1970.

Jaar	uitgaven op grond van het restauratie-artikel		totale uitgaven volgens het restauratie- en werkgelegenheidsartikel; berekend met het nieuwe indexcijfer van restauratiekosten
	berekend met CBS indexcijfer van restauratiekosten	berekend met nieuw indexcijfer restauratiekosten	
1970	100,0	100,0	100,0
1971	93,5	91,2	91,1
1972	85,1	85,1	85,1
1973	78,0	76,0	98,7
1974	76,7	74,1	105,4
1975	103,0	98,1	143,0
1976	110,4	103,9	166,7
1977	103,1	94,9	136,8
1978	110,9	101,4	130,3
1979		94,2	94,2

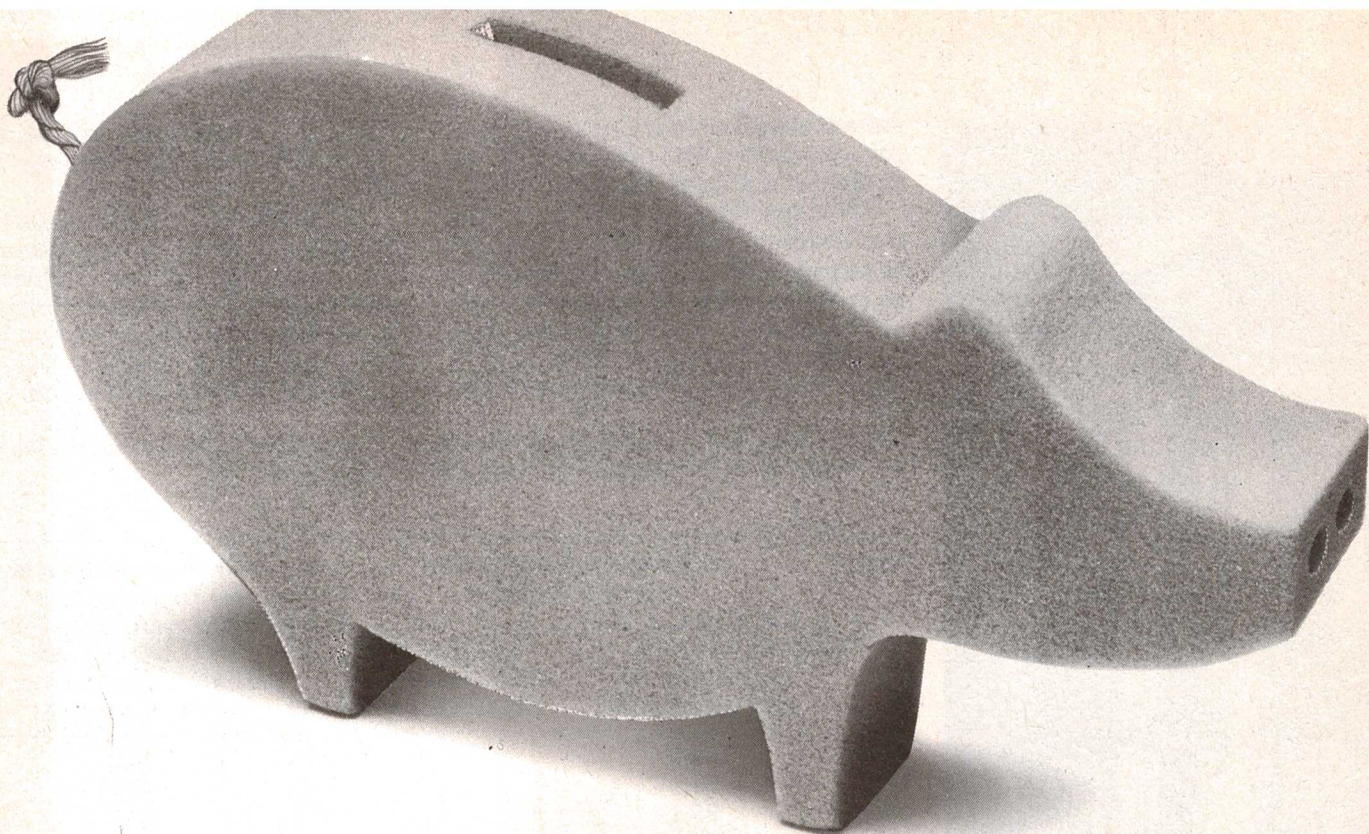
VOOR DEZE SPECIALE OPDRACHT, ONZE SPECIALE KRAAN

90 m hoog in 90 minuten
Max. hefvermogen 27.000 kg (27 ton), op 55 meter hoog

Kraanverhuur **M. Verschoor B.V.**

Sassenheim **02522-1.90.17**

Omcirkel 1928 op de inf.kaart

Polyurethaan-hardschuim, de energiebespaarder.

$\lambda = 0,023!$ De laagste λ -waarde, de hoogste isolatiewaarde.

Polyurethaan-hardschuim kan bogen op de allerlaagste warmtegeleidingscoëfficiënt. Dat zeggen wij niet alleen, maar ook TNO in haar rapport nr. B 79-419:

- Polyurethaan-hardschuim : 0,023 W(m.K.)
- Polystyreenschuim : 0,035 W(m.K.)
- Minerale wol : 0,041 W(m.K.)

Wilt U méér weten over polyurethaan-hardschuim? Stuur dan onderstaande bon in. Er ligt een gratis boekje voor u klaar met alle feiten, cijfers en eigenschappen.

**Polyurethaan-
hardschuim,
de energie-
bespaarder**

Bon zonder postzegel opsturen naar Nederlandse Vereniging van Polyurethaan-hardschuimfabrikanten Antwoordnummer 81, 3900 ZE Scherpenzeel (Gld.)

Bon voor 1 gratis exemplaar

Polyurethaan-hardschuim, de energiebespaarder.

Bedrijf _____

t.a.v. _____

Adres _____

Postcode _____ Plaats _____

Omcirkel 1918 op de inf.kaart

R